

Міністерство освіти і науки України
Донецький національний університет

БОГДАНОВА ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 811.161.2:32.019.51

**СУГЕСТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ОДИНИЦЬ
В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

10.02.01 – українська мова

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук

Вінниця – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови та прикладної лінгвістики Донецького національного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
Ситар Ганна Василівна,
Донецький національний університет,
докторант кафедри загального
та прикладного мовознавства
і слов'янської філології.

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
Кондратенко Наталія Василівна,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
завідувач кафедри прикладної
лінгвістики;

кандидат філологічних наук, доцент
Кутня Галина Василівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри української мови.

Захист відбудеться «31» травня 2016 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.051.10 у Донецькому національному університеті за адресою: 21007, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, ауд. 238.

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Донецького національного університету (21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21).

Автореферат розісланий «___» квітня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук, доцент

 -І.Р. Домрачева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація присвячена дослідженню особливостей структури та функціонування прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ століття. У дослідженні ми спираємося на концепцію розуміння прецедентних феноменів В.В. Красних, яка розглядає їх як особливу частину національної культури і мовної картини світу, що яскраво відображають специфіку національної свідомості та ставлення етносу до власної історії та культури¹. Натомість прецедентні одиниці як вербальні виразники прецедентних феноменів у дискурсі слугують ефективним засобом емоційної оцінки ситуацій та особистостей.

Оскільки прецедентні одиниці наділені значним аксіологічним потенціалом, вони становлять засіб імпліцитної маніпуляції. До типів мовленнєвих маніпуляцій зараховуємо сугестію як прихований вплив, пропаганду – як умовно прихований та агітацію як відкритий вплив на формування думки реципієнта (Г. Джоуett та В. О'Доннелл, М.Р. Желтухіна, Л.Л. Ільницька, О.С. Иссерс, Т.В. Науменко, В.С. Чернявська, О.В. Шелестюк). Сугестія на сьогодні вважається одним із найбільш дієвих способів маніпуляції за рахунок того, що вона має латентний характер і не усвідомлюється реципієнтом, у якого складається враження самостійності формування об'єктивної думки щодо певного об'єкта або явища².

Актуальність дослідження зумовлена високою частотою звернень до прецедентних одиниць у масовій комунікації як до засобів надання імпліцитної емоційної оцінки особистостям, подіям та явищам, що постає основою сугестивного впливу на реципієнтів інформації. Водночас актуальною є потреба теоретичного осмислення статусу, ознак, типів та функцій прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ століття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація підготовлена відповідно до планів науково-дослідницької роботи кафедри української мови та прикладної лінгвістики філологічного факультету Донецького національного університету «Рівнева структура національно-когнітивної і національно-мовної картин світу: теоретичний і прикладний вияви» (номер держреєстрації 0100U001961 (2011 – 2014 рр.)), «Комунікативно-прагматична і дискурсивно-граматична лінгвоперсоналогія: структурування мовної особистості та її комп'ютерне моделювання» (номер держреєстрації 0115U000088 (2015 – 2017 рр.)), науковий керівник –

¹ Красних В.В. Система прецедентных феноменов в контексте современных исследований // Язык, сознание, коммуникация. – 1997. – Вып. 2. – С. 5–12.

² Руда О.Г. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі. – К., 2012. – 232 с.

д. філол. н., проф., чл.-кор. НАН України А.П. Загнітко. Тему дисертації затверджено вченою радою Донецького національного університету (протокол № 12 від 28 грудня 2012 р., №15 від 27 листопада 2015 р.) і погоджено в науковій координаційній раді «Українська мова» НАН України (протокол № 66 від 29 жовтня 2013 р.).

У пропонованому дослідженні ми вивчаємо вияви прецедентних феноменів у їх структурно-класифікаційному та функційному аспектах, тому **метою** дослідження є встановлення різновидів прецедентних одиниць та особливостей їх функціонування, вияв механізмів реалізації сугестивних намірів засобами прецедентних одиниць у дискурсі українських мас-медіа початку XXI століття.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) визначити набір текстово-дискурсивних категорій, властивих українському медійному дискурсу початку XXI ст.;
- 2) встановити зв'язок між явищами прецедентності та інтертекстуальності;
- 3) обґрунтувати поняття прецедентності, прецедентного феномена та прецедентної одиниці, виділити їхні основні ознаки та функції;
- 4) відмежувати прецедентні одиниці від суміжних понять;
- 5) виявити сфери-джерела прецедентності в дискурсі українських ЗМІ;
- 6) виділити основні типи прецедентних феноменів та одиниць в українському медійному дискурсі, а також види трансформацій їхньої структури на кожному мовному рівні;
- 7) дефінувати сутність поняття сугестії, виокремити основні механізми її реалізації в дискурсі та тактики контрсугестії;
- 8) схарактеризувати прецедентні одиниці як засіб реалізації сугестивних технологій в українському дискурсі медіа початку XXI століття.

Об'єктом дослідження є прецедентні одиниці, що функціонують в українському медійному дискурсі початку XXI століття.

Предмет вивчення – особливості функціонування прецедентних одиниць як засобів реалізації сугестивних намірів у дискурсі українських мас-медіа початку XXI століття.

Матеріалом дослідження стали тексти українських друкованих видань «Український тиждень», «Дзеркало тижня», «Високий замок», «Газета по-українськи», а також Інтернет-видань «Українська правда» (<http://www.pravda.com.ua/>) та «Тиждень» (<http://tyzhden.ua/>) за 5 років (01.07.2010 – 30.06.2015). До генеральної сукупності ввійшли тільки українськомовні авторські статті та нариси інформаційно-аналітичного

характеру, темами яких були міжнародна й національна політика й економіка, суспільне та культурне життя України. Усього було досліджено 3217 текстових відрізків, у яких було зафіксовано 3272 прецедентні одиниці в 5000 контекстах їх уживання.

Методи дослідження. З огляду на те, що дослідження проводилося в синхронійному, структурному та функційному аспектах, основним лінгвістичним методом є *описовий*, що застосовувався для виділення базових текстово-дискурсивних категорій медійного дискурсу; класифікації інтертекстуальних та прецедентних одиниць; для дослідження типів трансформацій прецедентних одиниць; вивчення основних механізмів мовної сугестії. Метод *дистрибутивного аналізу* було використано для з'ясування маніпулятивного потенціалу прецедентних одиниць залежно від їхнього розташування у певних позиціях тексту; метод *трансформаційного аналізу* – для визначення вихідної структури трансформованих прецедентних одиниць; метод *компонентного аналізу* – для з'ясування значення трансформованої прецедентної одиниці в дискурсі. За допомогою методу *лінгвокультурного аналізу* виявлено культурно-значущі компоненти значення прецедентних одиниць. *Лінгвопрагматичний метод* застосовано для з'ясування маніпулятивного навантаження та функціоналу, а також мети вживання прецедентних одиниць у медійному дискурсі. Залучення *методів критичного дискурс-аналізу* дало змогу виявити приховані смисли медіатексту, механізми здійснення впливу на формування думки реципієнтів, з'ясувати інтертекстуальні зв'язки тексту з іншими дискурсами. *Статистичні методи* (метод статистичного спостереження, метод зведення і групування статистичних даних) було використано для побудови репрезентативної вибірки дослідження; *кількісні обрахунки* – для вивчення відсоткового співвідношення прецедентних одиниць із різних сфер-джерел у медійному дискурсі.

Наукова новизна дослідження мотивована тим, що 1) вперше виділено текстово-дискурсивні категорії українського медійного дискурсу початку XXI століття як постмодерністської соціальної практики; 2) розмежовано поняття прецедентного феномена як значущого явища суспільного або культурного життя лінгвокультурної спільноти та прецедентної одиниці як вербального актуалізатора цього феномена в конкретному тексті; 3) схарактеризовано співвідношення поняття прецедентної одиниці та крилатого вислову, фразеологізму, афоризму, алюзії; 4) запропоновано класифікацію прецедентних одиниць за параметром національної належності джерела прецедентності; 5) виокремлено поняття прецедентної особистості як окремого типу прецедентних феноменів; 6) здійснено аналіз різновидів трансформацій структури прецедентних

одиниць на всіх мовних рівнях; 7) вперше в лінгвістиці з'ясовано сугестивні вияви прецедентних феноменів у медійному дискурсі.

Теоретичне значення дисертації полягає у визначенні набору текстово-дискурсивних категорій українського медійного дискурсу початку XXI століття, що функціонує в постмодерністській соціально-культурній парадигмі; побудові системи інтертекстуальних одиниць; розмежуванні понять «прецедентний феномен» і «прецедентна одиниця» та диференціації їхніх типів; відмежуванні прецедентних одиниць від близьких за призначенням і формою суміжних понять; визначенні різновидів структурних трансформацій прецедентних одиниць на кожному мовному рівні; з'ясуванні способів реалізації сугестивної стратегії засобами прецедентних одиниць.

На відміну від західноєвропейської та американської лінгвістичних традицій (Р. Глезер, Р. Мун, С. Фідлер та ін.), ми виділяємо прецедентні одиниці в окремий різновид мовних явищ і відмежуємо їх від афоризмів, крилатих висловів, слоганів, мовних кліше та власне-фразеологізмів; розглядаємо прецедентні одиниці (вирази) як такі, що перебувають на периферії фразеологічної системи мови (за винятком прецедентних фразеологізмів – прецедентних виразів, що внаслідок активного вжитку фразеологізувалися і майже втратили зв'язок із джерелом походження).

У славістиці система прецедентних феноменів традиційно є чотирикомпонентною (прецедентні тексти, ситуації, висловлення та імена), а поняття прецедентного феномена і прецедентної одиниці не розмежовують (О.О. Ворожцова, Д.Б. Гудков, В.В. Красних, С.Л. Кушнерук, О.А. Нахімова, О.В. Найдюк, С.Б. Сереброва, Р.С. Чорновол-Ткаченко), натомість така диференціація постає принципово важливою, оскільки більшість прецедентних феноменів є невербальними і відповідно такими, що вимагають вербалізації в конкретних текстах за допомогою специфічних одиниць (прецедентних імен або виразів).

Практичне значення дослідження визначувано можливістю використання його результатів в опрацюванні навчальних дисциплін «Лінгвокультурологія», «Лінгвокраїнознавство», «Дискурсологія», «Теорія і практика міжкультурної комунікації», «Риторика», «Лінгвістика тексту», «Політична лінгвістика» для студентів вищів спеціальностей «Прикладна лінгвістика», «Українська мова і література», «Культурологія», а також для створення лінгвокраїнознавчих словників, електронних словників і баз даних інтертекстуальних і прецедентних одиниць. Основні положення дисертації можуть бути використані під час дослідження мовно-культурних елементів та вивчення маніпулятивних стратегій в інших різновидах інституційних дискурсів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням з авторським підходом до аналізу сугестивного потенціалу

прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ ст. Усі результати роботи отримано самостійно, публікації написано одноосібно.

Апробація. Результати дослідження оприлюднено на шести конференціях: Міжнародній науково-теоретичній конференції «Граматичні читання – VII» (м. Донецьк, 2013 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Читання пам'яті Михайла Матусовського: Лінгвістика. Комунікація. Освіта» (м. Луганськ, 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку філологічних наук у ХХІ ст.» (м. Одеса, 2014 р.), Третій міжнародній науковій конференції «Інформація. Комунікація. Суспільство» (м. Львів, 2014 р.), Міжнародній науково-теоретичній конференції «Граматичні читання – VIII» (м. Вінниця, 2015 р.), IV Міжнародній науковій конференції «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри» (м. Кривий Ріг, 2015 р.); аспірантському семінарі філологічного факультету Донецького національного університету (м. Вінниця, 2015 р.). Робота пройшла апробацію під час асистентської практики автора на заняттях з дисципліни «Лінгвокультурологія», що викладалася для студентів 4 курсу ОКР «Бакалавр» спеціальності «Прикладна лінгвістика» Донецького національного університету (2013-2015 рр.), а також під час стажування в Університеті імені Палацького (м. Оломоуц, Чеська Республіка, жовтень 2015 р.). Усю дисертацію загалом обговорено на засіданні кафедри української мови та прикладної лінгвістики Донецького національного університету (протокол № 4 від 11 листопада 2015 р.).

Положення, що виносяться на захист:

1. Українському медійному дискурсу початку ХХІ століття як постмодерністській соціальній практиці властиві текстово-дискурсивні категорії, що актуалізують певні визначальні риси постмодернізму: інтертекстуальність (постмодерністська карнавальна атмосфера), дискурсивна інтерференція (еклектичність), мультимедійність (багатошаровість), гіпертекстуальність (децентризм), тематична відтворюваність (використання готових форм). Центральною категорією постмодерністського дискурсу постає інтертекстуальність.

2. Одиниці власне-інтертекстуальності в дискурсі можуть становити засіб експліцитної та імпліцитної апеляції до першоджерела. Засобами експліцитної апеляції постають цитати та згадки, імпліцитної – прецедентні одиниці й алюзії.

3. Прецедентні феномени є джерелами інтертекстуальності, значущими явищами суспільного, культурного життя або історії лінгвокультурної спільноти, що є аксіологічно навантаженими та відомими переважній більшості її представників. Прецедентні одиниці є вербалізаторами прецедентних феноменів у конкретних текстах (дискурсах).

4. Основними типами прецедентних феноменів є тексти, ситуації та особистості. Прецедентні одиниці об'єднують прецедентні імена та вирази.

5. Прецедентні одиниці мають сугестивну природу, оскільки становлять засіб імпліцитної емоційної оцінки явищ та подій, і тому є ефективним засобом маніпулятивного впливу на адресатів медійного дискурсу. Стратегія сугестії може реалізовуватися засобами прецедентних одиниць на всіх мовних рівнях. Високий сугестивний потенціал притаманний прецедентним одиницям трансформованої структури.

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 14 одноосібних публікаціях, серед них 6 статей, розміщених у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України, 2 – в іноземних періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних (Scopus, РІНЦ), 3 статті у нефармових виданнях та 3 тез доповідей на міжнародних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури (224 позиції), списку використаних джерел (5 найменувань), двох додатків. Повний обсяг роботи становить 191 сторінку, основний текст викладено на 161 сторінці друкованого тексту. Дисертація містить 4 таблиці та 1 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, з'ясовано методи дослідження, висвітлено його наукову новизну, теоретичне та практичне значення, схарактеризовано ступінь апробації результатів дисертації, окреслено структуру та обсяг роботи.

Перший розділ **«Теоретичні засади дослідження сучасного медійного дискурсу»** містить чотири підрозділи, у яких висвітлено основні підходи до кваліфікації понять «дискурс» і «текст» та встановлено їх співвідношення, схарактеризовано український медійний дискурс початку ХХІ століття через систему притаманних йому специфічних тексто-дискурсивних категорій, описано категорію інтертекстуальності як визначальну для постмодерністського медійного дискурсу, визначено методи дисертаційної роботи.

Дискурс як одне з основних понять панівної на сьогодні комунікативно-функційної наукової парадигми в лінгвістиці має дихотомічну природу і може вивчатися в динамічному (як процес) або статичному (як результат) вияві (О.В. Александрова, Ф.С. Бацевич, А.П. Загнітко, Н.В. Кондратенко, О.В. Темнова). Ми розглядаємо текст і дискурс як суміжні поняття, феномени, що можуть перетворюватися один на одного у процесі

мовленнєвої діяльності, тому за умови, коли в центрі уваги дослідника не перебувають екстралінгвальні чинники утворення дискурсу, поняття тексту і дискурсу фактично можна вважати тотожними.

Медійний дискурс досліджуємо як різновид дискурсу інституційного (В.І. Карасик). Відповідно до особливої сфери функціонування медійних текстів, їх прагматичного навантаження виділено властиві медійному дискурсу категорії й ознаки: опосередкованість і однобічність спілкування, орієнтація на масового анонімного споживача, спрямованість на інформування адресата та вплив на нього, відтворюваність тематичних структур та ін. (Т.Г. Добросклонська, М.Р. Желтухіна, В.І. Карасик, В.М. Кулик, Б.В. Потятиник, К.С. Серажим, С.І. Сметаніна). Основними текстово-дискурсивними категоріями, притаманними українському медіа-дискурсу початку ХХІ століття, окрім загальнодискурсивних категорій когерентності, когезії, ситуативності, модальності, адресативності та ін., постають також культурна та соціальна зумовленість текстів, дискурсивна інтерференція, мультимедійність, гіпертекстуальність, інтертекстуальність. Ці категорії умовно можна вважати «постмодерністськими», оскільки вони характеризують медійний дискурс як феномен панівної на сьогодні соціально-культурної парадигми постмодернізму.

Центральною рисою постмодернізму та однією з визначальних категорій сучасного медійного тексту є його інтертекстуальність, яку можна досліджувати з широкого та вузького поглядів. У широкому розумінні інтертекстуальність є показником включення тексту у «вертикальний» історико-культурний контекст, вона експлікує зв'язки тексту з іншими дискурсами та культурами (Р. Барт, А. Грехем, Ж. Дерріда, Ю. Кристева (з опертям на праці М.М. Бахтіна), Н.О. Фатєєва). За вузького підходу інтертекстуальність становить наявність у тексті-реципієнті експліцитних засобів взаємодії з іншими текстами (Ж. Женетт, Н.А. Кузьміна, М. Пфістер). Засобами реалізації інтертекстуальності у вузькому розумінні в тексті (інтертекстуальними одиницями) вважаємо цитату, згадку, алюзію та прецедентну одиницю.

Вибір методологічного апарату дисертації зумовлено аспектами, у яких здійснювано дослідження – функційним, структурним, синхронійним, тому основним методом роботи є описовий. Для розв'язання поставлених завдань під час дослідження також використовувалися методи лінгвокультурного та лінгвопрагматичного аналізу, критичний дискурс-аналіз, сукупність статистичних методів і прийомів.

У другому розділі «**Сутність прецедентних феноменів та одиниць у формально-змістовому та функційному аспектах**», що складається із шести підрозділів, схарактеризовано концептуальні засади дослідження, зокрема диференційовано прецедентні феномени та одиниці, виокремлено

їхні типи, описано систему інтертекстуальних одиниць, що актуалізують прецедентні феномени в дискурсі, та встановлено місце в ній прецедентних одиниць, виявлено основні сфери-джерела прецедентності, виділено моделі перетворення структури прецедентних одиниць, описано критерії класифікації прецедентних феноменів та одиниць, з'ясовано особливості їхнього функціонування в медіа-дискурсі.

Дослідження прецедентності в лінгвістиці започаткував Ю.М. Караулов, який увів до наукового обігу поняття *прецедентного тексту*. Розвиток теорія прецедентності здобула у працях В.Г. Костомарова та Н.Д. Бурвікової, Ю.Є. Прохорова, Д.Б. Гудкова, В.В. Красних, Д.В. Багаєвої, І.В. Захаренко, Г.Г. Слишкіна та ін., які значно доповнили і розширили її. Термін *прецедентний феномен* запропонувала В.В. Красних³.

Ми вважаємо за доцільне розмежовувати прецедентні феномени та прецедентні одиниці як родові і видові поняття. Як *прецедентний феномен* розуміємо суспільне, історичне або культурне явище, текст або особу, які є широко знаними і значущими для певної соціальної спільноти та до яких здійснювано регулярну апеляцію в дискурсі. Відповідно до цього ми розмежовуємо три типи прецедентних феноменів: *прецедентна особистість*, *прецедентний текст* і *прецедентна ситуація*. Прецедентний феномен може мати вербальну (прецедентний текст) або невербальну (прецедентна ситуація та прецедентна особистість) природу, проте в конкретному тексті прецедентний феномен завжди вербалізовано через специфічні вербальні засоби актуалізації – *прецедентні одиниці: прецедентні імена (Клеопатра, Чарлі Чаплін, граф Монте-Кристо) та вирази*⁴ (*соломонове рішення, нове покоління обирає Pepsi, н'ятий елемент*), що є атрибутами прецедентних феноменів. Наприклад, прецедентний текст М. Сервантеса «Хитромудрий гідальго Дон Кіхот Ламанчський» може актуалізуватися через прецедентні імена *Дон Кіхот, Санчо Панса, Росинант* та прецедентні вирази *хитромудрий гідальго, битва з вітряками* тощо.

У західноєвропейській та американській лінгвістичних традиціях поняття прецедентності в лінгвістиці відсутнє, натомість для позначення прецедентних одиниць використовувано терміни *catchphrases* (крилаті слова, влучні вирази) (Р. Глезер, Р. Мун, Oxford Dictionary of Catchphrases); *winged*

³ Красних В.В. Система прецедентных феноменов в контексте современных исследований // Язык, сознание, коммуникация. – 1997. – Вып. 2. – С. 5–12.

⁴ Термін *прецедентне висловлення*, який є усталеним і закріпленим у низці праць (Д.Б. Гудков, В.В. Красних, О.А. Нахімова, Г.Г. Слишкін, Ю.М. Великорода), є не зовсім коректним, оскільки такі одиниці далеко не завжди мають стосунок до мовленнєвого акту. Здебільшого це просто одиниці, менші за текст, що становлять словосполучення або рідше речення (в окремих випадках це може бути навіть одне слово), тому доцільно називати такі одиниці *прецедентними виразами*.

words (крилаті слова) (Р. Глезер, С. Фідлер), *fixed expressions* (сталі вирази) (Р. Мун, С. Фідлер), *allusions* (алюзії) (Oxford Dictionary of Allusions), *idiomatic phrases* (ідіоматичні фрази) (Р. Глезер), *widespread idioms* (поширені ідіоми) (Е. Піірайнен), *quotations* (цитати) (Oxford Dictionary of Quotations). Чіткої диференціації наведених одиниць не пропонувано.

Статус прецедентних одиниць не є однозначно встановленим і у славістиці. На позначення прецедентної одиниці вживають терміни прецедентний текст (А.О. Буднік), прецедентний інтекст (Ю.Ю. Саксонова), прецедентний культурний знак (Ю.Б. Пікулева), текстова ремінісценція (А.Є. Супрун); до складу прецедентних одиниць включають фразеологізми, паремії, афоризми, метафори, мовні кліше тощо (О.О. Ворожцова, М.Ю. Ілюшкіна, Н.А. Кузьміна, Ю.Б. Пікулева).

За необхідне вважаємо визначення співвідношення прецедентних одиниць із суміжними поняттями. Найбільше спільних рис (зв'язок із прототиповим феноменом, загальновідомість, відтворюваність, цілісність, семантична ємність) виявляють прецедентні одиниці з крилатими словами (висловами), які можна вважати видовим поняттям щодо перших. Крилаті вислови входять до підгрупи прецедентних виразів і водночас є атрибутами прецедентних феноменів.

Афоризми та прецедентні одиниці мають встановлюване джерело появи, проте вони протиставлені структурно (афоризми становлять логічно і граматично завершені речення, натомість прецедентні одиниці можуть мати форму словосполучення або просто одного слова) й за особливостями семантики (афоризм не потребує співвіднесення із джерелом свого виникнення для адекватного витлумачення).

Досі викликає дискусію питання співвідношення прецедентних одиниць і фразеологізмів (О.С. Боярських, О.О. Ворожцова, М.Ю. Ілюшкіна, О.А. Нахімова). Основним критерієм розмежування цих двох типів одиниць вважаємо наявність зв'язку прецедентної одиниці з джерелом походження, на відміну від власне-фразеологізмів. Проте варто зауважити, що в мові існує певна сукупність одиниць, які вважають фразеологізмами, проте мають прецедентну природу (на кшталт *сізіфова праця, око за око* тощо). Ми вважаємо, що такі одиниці варто зарахувати до *прецедентних фразеологізмів* на підставі того, що їх основу становить відомий прецедентний феномен, проте функціонують вони як фразеологізми.

Метафору і прецедентну одиницю споріднює їхня властивість характеризувати або називати одні предмети засобами інших, однак якщо метафора апелює до образної уяви людини, то прецедентна одиниця актуалізує прецедентні феномени – елементи фонових культурних знань, що містяться в когнітивній базі мовця.

Прецедентна одиниця є засобом реалізації інтертекстуальності в тексті, апеляції до прототексту. Апеляція до першоджерела одиниці, тобто прецедентного феномена, може бути прямою і непрямю. *Пряма* вербальна апеляція становить використання елемента тексту-донора з обов'язковою вказівкою на джерело його походження. Для *непрямої* апеляції характерним є латентний зв'язок між текстом-донором і текстом-реципієнтом. Засобами прямої апеляції є *цитати* та *згадки* (вказівки на цитати, що подавано не дослівно, а перефразовано, проте з покликанням на джерело), непряму апеляцію реалізують *прецедентні одиниці* та *алюзії* (апеляції до першоджерела, що актуалізовано в тексті через описові конструкції та тропи, без використання його специфічних атрибутів).

Джерелами прецедентних феноменів (і відповідно прецедентних одиниць) можуть поставати будь-які сфери суспільного та культурного життя лінгвокультурної спільноти, найпродуктивнішими з-поміж яких є суспільна сфера (політика, значущі суспільні та історичні події, суспільні та історичні діячі та об'єднання та ін.), сфера науки і мистецтва (наукові галузі, література, фольклор, телебачення, кінематограф та ін.), сфера релігії (всі наявні конфесії та вірування). Серед названих сфер-джерел найпліднішими виявилися підгрупи політики, значущих суспільних та історичних подій та літератури, що можна пояснити активністю політичного життя України та зацікавленістю в ньому громадян; а також тим, що літературні образи є найяскравішими та емоційно навантаженими для читацької аудиторії сучасних медіа.

За поглядами В.В. Красних, класифікацію прецедентних феноменів ґрунтовано на таких критеріях: вербальність / невербальність, можливість / неможливість вербалізації, ступінь універсальності. Ми вважаємо за доцільне також поділ прецедентних феноменів (і відповідно одиниць) на групи за національною ознакою. Відповідно до цього виокремлюємо: 1) власне-українські прецедентні феномени (джерелом прецедентності постають українські реалії); 2) запозичені прецедентні феномени (джерелом прецедентності є іноземні реалії); 3) радянські прецедентні феномени (джерелами є реалії часів СРСР, тією чи іншою мірою успадковані сучасним суспільством).

Одна з особливостей функціонування прецедентних одиниць у текстах ЗМІ початку XXI століття – їхня трансформована структура. Прецедентні одиниці такого зразка є ефективним засобом мовної гри, а також мають більший маніпулятивний потенціал за рахунок того, що реципієнт тексту «розшифровує» авторський задум і таким чином інтелектуально наближається до самого автора, стає «рівним» йому, у цьому разі текст неодмінно викликає в читача симпатію і відповідно довіру до нього.

Найчастіше перетворень різного ступеня зазнають прецедентні вирази. За рахунок їхньої багатокомпонентної структури навіть після трансформацій вони залишаються впізнаваними, а тому дієвими для реципієнтів: *Злочин без кари* (Дзеркало тижня. – №24. – 01.07. – 07.07.2011); *Закордон нам НЕ допоможе* (Українська правда. – 25.01.2013).

У дискурсі ЗМІ прецедентні одиниці можуть функціонувати самостійно або в складі комплексу інших прецедентних одиниць та художньо-зображальних засобів. Спектр функцій, виконуваних прецедентними одиницями в медійному дискурсі, є досить широким, проте до основних варто зарахувати атрактивну (привернення уваги читачів), моделювальну (формування уявлення про світ у вигляді певної моделі), консолідувальну (встановлення довіри між читачем і автором повідомлення), евфемістичну (подання інформації у менш різкій формі), прагматичну (вплив на читача через нав'язування певних оцінок), естетичну («прикрашання») тексту, що має викликати в реципієнта позитивний відгук.

У третьому розділі дисертації «**Сугестивність прецедентних одиниць у медійному дискурсі**» з наявними в ньому трьома підрозділами представлено характеристику феномену мовної сугестії, визначено основні її механізми, проаналізовано роль прецедентних одиниць у вираженні сугестивної стратегії в медійному дискурсі, виокремлено базові тактики контрсугестії.

На сьогодні арсенал засобів маніпуляції думкою масового адресата у медійному дискурсі майже невичерпний. Автори послуговуються експліцитними й імпліцитними інструментами переконання, вдаються до впливу на розум та емоції адресатів, використовують для цього вербальні та невербальні засоби.

Однією з найефективніших маніпулятивних технологій є сугестія, або навіювання, що становить такий різновид впливу, що сприймається без критики, результатом якого є спонукання до певних дій та корекція картини світу або соціально-політичних настанов реципієнта (М.Р. Желтухіна, Л.Л. Ільницька, О.Г. Руда, О.В. Шелестюк, В.В. Чубур). Загальний механізм сугестії ґрунтовано на апеляції до емоцій адресата, виведенні його зі стану «емоційної рівноваги», що призводить до некритичності сприйняття інформації та формування її нераціональної оцінки.

Визначальними тактиками реалізації сугестивних намірів автора у тексті є такі: іронія, глузування; критика; «навішування ярликів»; апеляція до авторитетного джерела; апеляція до соціальних норм; маскування авторської інтенції під загальновідомий факт; «поляризація» ситуації на «своє» і «чуже»; категоричність подання інформації (А.О. Данилова, Л.Л. Ільницька, О.С. Іссерс, В.В. Різун, О.Г. Руда, В.Є. Чернявська).

Прецедентність становить один із найефективніших засобів втілення стратегії навіювання в медійному дискурсі, оскільки одиниці цього зразка є потужним засобом реалізації емоційної оцінки. Оцінювання в такому разі здійснювано непрямо: прецедентна одиниця апелює до емоційно значущого прецедентного феномена, ставлення до якого переноситься і на оцінюване явище. Реципієнт мимоволі оцінює описуваний предмет чи подію за пропонованим «шаблоном», тому зазвичай не усвідомлює здійснюваного сугестивного впливу на формування власної думки, що є одним із основних критеріїв ефективності застосування стратегії навіювання.

Прецедентні одиниці застосовуються для здійснення впливу в медійному дискурсі на будь-якому мовному рівні. На фонетичному ярусі навіювання засобами прецедентних одиниць відбувається через модифікацію фонетичної структури слова чи виразу: «*Капуста подорожчала*», – *таким геніальним в своїй простоті та невибагливості заголовком «наступник» Арбузов наче передає привіт «папереднику» Азарову, для якого капуста давно стала овочем-фетишем* (Тиждень. – 22.04.2013). У наведеному реченні у трансформованих лексичних одиницях відбито специфічну вимову, котра властива екс-прем'єр-міністрові України М. Азарову, що дозволяє актуалізувати названу прецедентну особистість.

На морфологічному рівні для реалізації сугестивної стратегії застосовують трансформацію морфологічної структури слова – заміну, переставляння або додавання морфеми. Наприклад, у реченні *Немає сумніву, що саме з наказу російського президента самопроголошений **зіц-глава** Республіки Крим Аксёнов заборонив масові заходи до 70-річчя депортації кримських татар...* (Високий замок. – 18.05.2014) лексема *зіц-глава* має трансформовану структуру за рахунок додавання префіксальної морфеми *зіц-*, що позначає формальність певної посади або звання, реальну неможливість такої особи впливати на ситуацію. Кореневу морфему модифіковано у виділеному слові в реченні: *Нині роль колективного ворога для росіян виконує міфічна Америка (а також цілком залежна від неї «Гейрона», ну й Україна як її передовий диверсійний загін)* (Тиждень. – 15.09.2014). Заміна нейтрального кореня *європ-* на конотативно навантажений (для певної частини східноєвропейської спільноти) *гей-* має на оці викликати негативні емоції й відповідну оцінку Європи та європейських цінностей. Усічення кореневої морфеми в прізвищах відомих політиків на кшталт *Ющ* (Ющенко), *Порох* (Порошенко) використовують для надання зниженої оцінки, вираження фамільярного ставлення до них: *І між тим прибутки Рошену та банку **Пороха** вирости В РАЗИ! Чудо, чуднос, диво, дивнос!* (Українська правда. – 08.05.2015).

Найширший арсенал засобів сугестивного впливу на реципієнта інформації може бути застосований на лексичному рівні: *Саме ця братія*

розстрілювала Майдан і організовувала загони *тітушок* (Українська правда. – 10.06.2014). Прецедентне ім'я *Тітушко*, яке вже стало загальним (номінальним), про що свідчить переважне написання його з маленької літери в текстах, має однозначну негативну конотацію, оскільки вживано на позначення хлопця міцної статури без моральних принципів, який отримує гроші за участь у політичних провокаціях із застосуванням грубої фізичної сили. Отже, називаючи групу протестувальників *тітушками*, автор свідомо вдається до характеристики їх як провокаторів.

Синтаксичний рівень вияву сугестивності прецедентними одиницями характеризується функціонуванням у тексті *синтаксичних прецедентних феноменів* – одиниць, чия синтаксична структура набула статусу прецедентності й упізнаваності навіть за іншого лексичного наповнення: *Громити не можна пробачити* (Українська правда. – 15.06.2014); *Терпіти не можна наступати* (Український тиждень. – № 31. – 06.08. – 13.08.2014) (пор. з прототиповим прецедентним виразом *Стратити не можна помилувати*, схематичний запис якого – Inf не можна Inf).

На комунікативно-прагматичному рівні сугестія може реалізовуватися через зміну інтонаційного малюнка в прецедентному виразі: *Європа – плюс?* (Український тиждень. – № 26. – 26.06. – 01.07.2014). Прецедентне ім'я (формально – прецедентний вираз) *Європа-плюс* є назвою популярної української радіостанції. Трансформація висловлення у речення відбулася завдяки зміні інтонації (лексема *Європа* у модифікованому виразі виступає підметом, лексема *плюс* – присудком; за комунікативною настановою висловлення стає питальним). У такий спосіб реалізовано авторський задум вираження сумніву щодо того, чи є європейська перспектива для України позитивним варіантом стратегічного розвитку країни.

Основними тактиками захисту від навіювання (тактиками контрсугестії) є недовіра до джерела інформації, попередження про здійснення впливу, спростування аргументів адресанта повідомлення, використання декількох джерел інформації для виявлення максимально об'єктивного стану речей, збереження емоційної рівноваги. Виявити сугестивну стратегію в тексті можна через специфічні засоби її реалізації, до яких зараховуємо прецедентні одиниці, художньо-виражальні засоби, емоційно навантажену та стилістично забарвлену лексику, категоричність суджень, уживання незрозумілої термінології.

ВИСНОВКИ

Медійний дискурс є особливим зразком інституційного дискурсу, в якому відбито найбільш значущі суспільні зміни й актуальні культурні тенденції. Він реалізований в усіх повідомленнях, усних і письмових, що

існують у системі засобів масової комунікації, і спрямований, головню, на передачу інформації та вплив на думку реципієнтів.

Медійному дискурсу, крім загальних текстово-дискурсивних категорій, притаманних будь-якому іншому дискурсу, властивий комплекс специфічних категорій, що мотивовані функціонуванням медійного дискурсу в постмодерністській соціальній парадигмі, а саме: інтертекстуальність, інтердискурсивність, мультимедійність, гіпертекстуальність, тематична відтворюваність.

Визначальною характеристикою постмодерністського медійного дискурсу є його інтертекстуальність, яка реалізується в дискурсі через інтертекстуальні одиниці, до числа яких зараховуємо і прецедентні одиниці, що становлять засіб непрямой апеляції до прецедентних феноменів.

Важливим є розмежування прецедентних одиниць і прецедентних феноменів. Останні позначають значущі суспільні або історичні явища, особистості, тексти, що є актуальними і зрозумілими всім пересічним носіям певної лінгвокультури. Натомість прецедентні одиниці є вербалізаторами прецедентних феноменів у конкретному тексті. До різновидів прецедентних феноменів зараховуємо прецедентні тексти, ситуації та особистості, які можуть реалізовуватися в конкретному тексті або дискурсі через прецедентні одиниці – вирази або імена.

Основними рисами, що властиві прецедентним феноменам, є одиничність, семантична ємність, наявність стійкого набору диференційних ознак, що дозволяють витлумачити феномен правильно та однозначно, зв'язок із типовими ситуаціями та адекватне сприйняття на всьому національному-мовному або цивілізаційно-світовому просторі.

Для чіткого визначення сутності прецедентності відмежуємо прецедентні одиниці від метафор, афоризмів і фразеологізмів, які не потребують зіставлення зі своїм прототекстом для адекватного розуміння їхнього значення. Крилаті одиниці (слова та вислови) зараховуємо до прецедентних виразів на підставі наявності в них низки спільних визначальних рис.

Феномен прецедентності є тісно пов'язаним із явищем інтертекстуальності. Апеляція до прецедентних феноменів засобами інтертекстуальних одиниць у тексті може здійснюватися прямо і непрямю. Прямими засобами апеляції є цитати та згадки, до непрямих зараховано прецедентні одиниці та алюзії, яким властиве імпліцитне посилання на претекст.

Сфери-джерела прецедентності, що були встановлені під час дослідження, можна умовно поділити на 3 групи: суспільна сфера, сфера науки і мистецтва, сфера релігії. Найпродуктивнішими виявилися підгрупи

політики та значущих суспільних та історичних подій, а також підгрупа літератури.

За ступенем універсальності прецедентні феномени (і відповідно одиниці), за поглядами В.В.Красних, доцільно поділяти на групи універсально-прецедентних, національно-прецедентних та соціумно-прецедентних. За національною ознакою походження розмежовуємо власне-українські, запозичені та радянські прецедентні феномени.

Частотним є функціонування прецедентних одиниць у трансформованому вигляді. Перетворення структури прецедентних одиниць можуть відбуватися на будь-якому мовному рівні, однак важливим є збереження одиницею впізнаваності для адресатів. Найпоширенішими виявами трансформацій прецедентних одиниць є зміни на лексичному рівні, основними зразками яких є заміна або додавання елемента та усічення структури.

Базовими функціями прецедентних одиниць у медійному дискурсі є оцінна, естетична, прагматична, консолідувальна, моделювальна, евфемістична, атрактивна. Оцінний і відповідно маніпулятивний потенціал прецедентних одиниць уможливорює здійснення прихованого (сугестивного) впливу на адресата в медійному дискурсі.

Сугестія полягає в імпліцитному нав'язуванні реципієнтові певних поглядів і настанов, що відбувається передусім через апеляцію до його емоцій, цінностей та звичок. Вона сприймається без критики внаслідок пригнічення раціональної сфери та активації емоційної сфери свідомості.

Стратегію навіювання може бути реалізовано в дискурсі через низку основних способів і прийомів, до яких зараховано іронію, критику, стереотипність, апеляцію до авторитетного джерела або соціальних норм, маскування авторської думки під загальновідомий факт, протиставлення архетипів «свого» і «чужого», свідому евфемізацію або категоризацію інформації.

Засобами прецедентних одиниць сугестивну стратегію реалізовано на фонетичному рівні через трансформацію їхньої фонетичної структури. Зазвичай такі зміни сигналізують про специфічну вимову або акцент. На морфологічному рівні стратегію навіювання можливо реалізувати через прецедентні одиниці також лише засобом їх трансформації – додаванням, заміною або перестановкою морфем у слові. Лексичний рівень мови становить основну «платформу» втілення сугестивних інтенцій засобами прецедентних одиниць, оскільки саме їх уживання становить спосіб втілення стратегії навіювання. Для синтаксичного рівня вираження сугестії характерна модифікація синтаксичної структури прецедентних одиниць – додавання та переставляння елементів, усічення структури, вживання синтаксичних прецедентів. На комунікативно-прагматичному рівні мови сугестія засобами

прецедентних одиниць може бути реалізована через зміну інтонаційного малюнка (трансформацію) одиниці.

Для протидії сугесії та збереження критичності сприйняття інформації варто дотримуватися таких рекомендацій: бути готовим до сприйняття інформації, яка містить сугестивний потенціал, усвідомлювати вплив, що мають медіа на своїх адресатів; не виходити зі стану емоційної рівноваги, коли вплив може бути здійснений значно швидше й ефективніше; виявляти раціональні сумніви і недовіру щодо презентованих у ЗМІ даних.

Отже, прецедентні одиниці становлять ефективний засіб прихованого впливу на масового реципієнта медійного дискурсу, в межах якого сугесія має підвищену дієвість тому, що такі одиниці є засобами прихованої оцінки подій та явищ, яким притаманне значне емоційне навантаження.

Перспективи дослідження актуалізовано у проведенні в майбутньому зіставного аналізу прецедентних одиниць української та англійської мов для виявлення спільної когнітивної бази носіїв обох лінгвокультур, а також створення електронного словника прецедентних одиниць за запропонованою моделлю.

**Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях:
Наукові праці у фахових виданнях України:**

1. Сахарук Інна. Типологія прецедентних феноменів у сучасному українському дискурсі // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – Вип. 23. – С. 197–203.

2. Сахарук Інна. Сфери-джерела прецедентності в текстах українських друкованих ЗМІ // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Вип. 25. – С. 162–167.

3. Сахарук І.В. Маніпулятивна функція прецедентних феноменів у текстах українських друкованих ЗМІ // Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки. – 2013. – №7 (260). – С. 129–136.

4. Sakhruk Inna. Text and Discursive Categories of Modern Ukrainian Internet-Media in the Paradigm of Postmodernism //Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – Вип. 29. – С. 152–161.

5. Сахарук І.В. Стратегії й тактики сугесії в сучасному українському медійному дискурсі // Вісник Донецького університету. Серія Б: Гуманітарні науки. – 2014. – №1–2. – С. 216–222.

6. Сахарук І.В. Прецедентні одиниці як засіб реалізації сугесії в українському медійному дискурсі // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць. – Вип. 13. – Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. – С. 337–345.

Наукові праці в іноземних періодичних виданнях:

7. Сахарук И.В. Типы трансформаций прецедентных феноменов в дискурсе современных украинских Интернет-СМИ // Язык, литература, культура: Актуальные проблемы изучения и преподавания: Сборник научных и научно-методических статей / Ред. кол.: Л.П. Клобукова и др. – М.: МАКС Пресс, 2014. – Выпуск 10. – С. 131–137. (РІНЦ)

8. Сахарук Инна. Статус прецедентных единиц в системе интертекстуальных единиц современного украинского медийного дискурса // Jazykovedný Časopis. – 2015. – Ročník 66. – Číslo 2. – Pp. 127–143. (Scopus)

Наукові праці апробаційного характеру:

9. Сахарук И.В. Прецедентність як вияв інтертекстуальності в текстах українських друкованих ЗМІ // Лінгвістика. Комунікація. Освіта : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 14–15 березня 2013 р.). – Луганськ : Вид-во ЛДАКМ, 2013. – С. 73–76.

10. Сахарук І.В. Універсально-прецедентні феномени як компоненти міжкультурної компетентності // Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI ст. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16–17 травня 2014 р.). – Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2014. – С. 115–116.

11. Сахарук І. Прецедентні феномени як вияв мовної гри в сучасних українських Інтернет-ЗМІ // Інформація, комунікація, суспільство 2014 : матеріали 3-ї Міжнародної наукової конференції (Львів–Славське, 21–24 травня 2014 р.). – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 134–135.

12. Sakharuk Inna. Functions of Precedent Phenomena in Ukrainian Printed Media Texts // Лінгвокомп'ютерні дослідження : зб. наук. праць / Донецький національний університет / Укл.: А. Загнітко (наук. і відп. ред.), І. Данилюк (заст. відп. ред.) та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Вип. 5. – С. 106–109.

13. Сахарук Інна. Особливості функціонування прецедентних феноменів у текстах українських друкованих ЗМІ // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – Т. 35. – Донецьк : Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, 2013. – С. 197–207.

14. Сахарук Інна. До питання про розмежування прецедентних феноменів і метафор у сучасному медійному дискурсі // Граматичні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; нац. ред. А.П. Загнітко. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – С. 143–147.

АНОТАЦІЇ

Богданова І.В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ століття. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Донецький національний університет, Вінниця, 2016.

Дисертацію присвячено дослідженню маніпулятивного потенціалу, структурно-типологічних та функційних ознак прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ століття. Прецедентність проаналізовано в тісному зв'язку з явищем інтертекстуальності. Прецедентні одиниці кваліфіковано як засоби непрямой інтертекстуальної апеляції до прототексту. Диференційовано поняття прецедентного феномена та прецедентної одиниці, яка становить засіб вербальної актуалізації першого в тексті. До типів прецедентних феноменів зараховано прецедентні тексти, особистості й ситуації, різновидами прецедентних одиниць є прецедентні вирази та імена. Прецедентність розглянуто з позиції її маніпулятивного потенціалу і визначено, що прецедентні одиниці становлять потужний засіб сугестії – різновиду прихованого емоційного впливу, який реалізовано через латентне нав'язування реципієнтові певних оцінок і відповідно в такий спосіб формування його думки. Виокремлено основні сугестивні тактики, що зреалізовано засобами прецедентних одиниць. Визначено механізми контрсугестії.

Ключові слова: інтертекстуальність, маніпуляція, медіа-дискурс, навіювання, прецедентна одиниця, прецедентний феномен, сугестія.

Богданова І. В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ століття. – На правах рукопису.

Дисертація на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Донецкий национальный университет, Винница, 2016.

Дисертація посвящена дослідженню маніпулятивного потенціалу, структурно-типологічних і функціональних ознак прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ століття. Прецедентність проаналізовано в тісній взаємозв'язку з явищем інтертекстуальності. Прецедентні одиниці кваліфіковано як засоби непрямой інтертекстуальної апеляції до прототексту. Диференційовано поняття прецедентного феномена і прецедентної одиниці, являючоїся засобом вербальної актуалізації першого в тексті. До типів прецедентних феноменів віднесено прецедентні тексти, особистості й ситуації, типами прецедентних одиниць являються прецедентні вирази і прецедентні

имена. Прецедентность рассмотрена с точки зрения ее манипулятивного потенциала и установлено, что прецедентные единицы выступают мощным средством суггестии – разновидности скрытого эмоционального влияния, реализующегося через латентное внушение реципиенту определенных оценок и соответственно таким образом формирование его мнения. Выделены основные суггестивные тактики, реализованные средствами прецедентных единиц. Определены механизмы контрсуггестии.

Ключевые слова: внушение, интертекстуальность, манипуляция, медиа-дискурс, прецедентная единица, прецедентный феномен, суггестия.

Bohdanova I.V. Suggestion Potential of Precedent Units in Ukrainian Media-Discourse of the Early 21-st Century. – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Philology, specialty 10.02.01 – Ukrainian language. – Donetsk National University, Vinnytsia, 2016.

The dissertation focuses on the research of precedent units' manipulative potential, their structural, typological and functional features in the Ukrainian media discourse of the XXI century. We define media discourse as one of the kinds of institutional discourses aimed at informing and influence on the mass recipient. The text and discursive categories of media discourse are discursive interference, multimodality, hypertextuality, intertextuality etc.; they are motivated by general postmodern social and cultural context of their existence.

Intertextuality as a basic category of media discourse in the context of postmodern socio-cultural paradigm is interpreted in a narrow sense – as a formal explicit relationship of texts realized through fragments of other texts in the receiving text in the form of quotations, references, allusions, paraphrases etc. The system of intertextual units contains the means of direct and indirect appeal to the original source (proto-text), that include quotations and mentions, as well as allusions and precedent units respectively.

Precedent units are means of verbal actualization of precedent phenomena in the text such as significant events, personalities of social or cultural life of linguocultural community. The main types of precedent phenomena are precedent texts, situations and personalities that can be verbalized in the text through precedent units – names and expressions.

To clarify the status of precedent units among other intertextual ones they were separated from metaphors and aphorisms on the basis of the need to relate the former with the source of their occurring – proto-text – to adequately interpret their meaning. The precedent units differ from phraseology itself by the presence of their clearly established source of origin – precedent phenomenon. Considering the set of common features (reference to prototype phenomenon, renown of units, reproducibility, integrity, semantic capacity) of precedent units and winged words the latter are attributed to the precedent expressions.

The most productive source areas of precedence in the Ukrainian media discourse of the early XXI century are social sphere (policy, significant social and historical events, personalities and associations, political slogans, etc.), sphere of science and art (scientific branches, literature, folklore, television, cinema etc.), sphere of religion (all existing faiths and beliefs). On a national basis of the source of origin the precedent phenomena and relevant precedent units as their exponents can be classified into Ukrainian units, borrowed ones and Soviet units.

Functions of precedent units in media discourse depend on the position of a unit in the text, its form, however their basic functions are evaluative, attractive, modeling, consolidative, euphemistic, pragmatic, aesthetic.

Precedence is considered from the perspective of its manipulative potential as an effective means of author's evaluative intentions implementation, as precedent unit always appeals to the axiologically and emotionally relevant precedent phenomenon. Implementation of appraisal by means of precedence occurs implicitly and leads to the imposition of subjective author's opinion on the message recipient. Unconsciousness and emotional load of such influence on the recipient increases its effectiveness, as well as determines the type of manipulation as a suggestion.

The basic tactics of suggestive influence appear to be irony, criticism, stereotyping, appeal to an authoritative source or social norms, masking of the author's thoughts under common knowledge, opposition of archetypes of "own" and "other's" and so on.

The implementation of the suggestive strategy occurs by means of precedence at all language levels. One of the most effective methods of its implementation is transformation of precedent units while preserving their awareness. The main technics of precedent units' structure transformation at the morphological, lexical and syntactic levels are addition, replacement of element and truncation of structure. At the phonetic level transformations take place mainly to explicit specific pronunciation actualizing primarily precedent personalities. At the communicative-pragmatic level transformations relate to the change of intonation pattern of expression.

The main strategy of protection against suggestion (counter-suggestion strategy) is awareness of the recipient on the ongoing influence of media discourse. This implies the basic tactics of counter-suggestion including a rational distrust to the sources of information and use of multiple sources of data to identify the most objective state of affairs, maintaining emotional balance.

Key words: intertextuality, manipulation, media-discourse, precedent phenomenon, precedent unit, suggestion.